

Cumhuriyet'in Doğuşu: Kurtuluş ve Kuruluş Yılları

İlber Ortaylı

İstanbul, Kronik Yayınları, 2023, 300 sayfa, ISBN: 978-625-6774-01-8.

Ayşe Rana KARA*

İlber Ortaylı'nın *Cumhuriyet'in Doğuşu* eseri, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecini ve bu sürecin içindeki siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel gerçekleri inceliyor. Kitap, Atatürk ve çağdaşlarının yanı sıra, Cumhuriyet'in temellerini oluşturan faktörleri de ele alıyor. Ortaylı, Cumhuriyet'in 100. yılına özel olarak hazırladığı bu kitapta daha çok, bilinmeyen gerçekleri anlatmayı amaçlıyor ve gençlerin farklı bir bakış açısı kazanmasını sağlıyor. Ortaylı, Türkiye Cumhuriyeti'ni kuranların basit maceralar peşinde olmayan, her biri devlet erkânında belli yer ve rütbelere sahip seçkinlerden oluştuğunu; bu isimlerin Cumhuriyet'in temellerini idealleri ve çabalarıyla attığını aktarıyor. Bu bağlamda, Osmanlı'nın yıkılışıyla Cumhuriyet'in doğuşunu bir bütün olarak görüp ele alıyor. Ortaylı'nın bu tutumu, gerçekten sebep-sonuç ilişkisi kurulduğunda, bizlere ufuk açıcı bir yaklaşım kazandırmış oluyor. Kitabın başında merak uyandıran üslubu, gelecek sayfalarla ilgili insanı heyecanlandırıyor.

Eser, "İçindekiler" ve "Ön Söz" bölümleriyle başlayıp, daha sonra Zübeyde Hanım'ın Atatürk ile olan ilişkisinden itibaren Cumhuriyet'in temel esaslarını ele alarak, Atatürk'ü anlama yolculuğuna kadar uzanıyor. Atatürk'ün validesi Zübeyde Hanım'ın çoğu yerde fazla bahsi geçmeyen yaşantısından kesitler aktarması, okurun kitaba sıcaklık duymasını sağlıyor. Kitabın 37 bölümden oluşması bizlere ince eleyip sık dokunduğunu gösteriyor. Başlıkları tek tek ele almaktan ziyade, bu kitabı değerlendirirken, Ortaylı'nın olayı akıcı bir şekilde ele almasından ve özellikle bilinmeyen detaylardan bahsetmesinden hoşlandığımı ifade etmek isterim. Ortaylı, özellikle karmaşık olarak nitelendirebileceğimiz Balkan

* Lisans Öğrencisi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Tarih Bölümü, İstanbul, ayserana.kara@stu.fsm.edu.tr

Savaşlarını kolayca bizlere aktarmıştır. 100 yıllık tarihimizi elbette ki bir kitaba sığdırmak mümkün değildir. Ortaylı, özel ve nadide konuları anlaşılır bir şekilde yorumlamış ve kitabında bir araya getirmiştir.

Eser, Ortaylı'nın tarih alanındaki derin bilgi birikimini yansıtıyor ve analitik yaklaşımıyla öne çıkıyor. Yazarın derin tarih bilgisi ve analiz yeteneği sayesinde, olayların sadece kronolojik bir sırayla sunulması yerine, arkalarındaki nedenleri ve sonuçlarını da gözlemleyebiliyoruz. Kitabı okurken, Atatürk'ü izliyormuş hissine kapılabilir, sanki Samsun'a çıkışını seyrediyor duygusunu yaşayabilirsiniz. Yazarın bu şekilde izlenim vermesinin esas sebebinin, Atatürk'ün duygu dünyasına yer vermesi olduğunu düşünüyorum. Yani kitap, okuyucuya dönemin atmosferini de hissettiriyor, diyebiliriz. Ancak Ortaylı'nın bazı konularda kişisel görüşlerini fazlaca ön plana çıkarması ve bazı olayları kendi perspektifinden, okuru yoracak şekilde anlatmasıyla kitabın her okuyucuya hitap etmeyeceği ve okumaya engel teşkil edeceği düşünülebilir. Çünkü her okuyucu bu fikirlere, subjektif yaklaşımlara tarihsel açıdan anlayışlı bakmayabilir, bakmak zorunda da değildir. Aslında Ortaylı'nın kitaplarına genel olarak baktığımızda, anlatım tarzının tarih biliminin karmaşık konularını okuyucuya net ve akıcı bir şekilde aktarabilmesiyle öne çıktığını görebiliriz. Fakat bu eserinde fazla yorum kattığı kanaatindeyim.

Cumhuriyet üzerine yazılmış yüzlerce, binlerce kitap varken, bu kitabı seçmemizin temel sebeplerinden biri de olayları hem detaylı hem ağır hem de üslubu kolay bir şekilde ele almasıdır. Çünkü Cumhuriyet konusunda elinizi hangi kitaba atsanız, ya sadece Atatürk incelenir ya da Cumhuriyet ağırlıklı ele alınır, yani bir konu üzerine yoğunlaşarak o konu hakkında kalın kitaplar yazılır; bu da özellikle günümüz gençlerini okumaktan uzak tutabilir. Bunu söylerken tabii üniversitede bu alanı seçenleri ve araştırma yapanları bir kenara koyduğumu da belirtmek isterim. Cumhuriyet'i anlamak, bilmek ve öğrenmek sadece Türklerin hedefinde olacak bir gaye değildir. Devletimizin, dünya tarihinde yadsınamayacak kadar önemli bir yeri vardır. Bu önemli yer, Osmanlı'dan bugünlere kadar devam eder. Farkındalık sahibi, kültürlü her insan; tarihi okuyup değerlendirirken, kendi geçmişini ararken mutlaka Osmanlı'ya, Türk'e ve Cumhuriyet'e tesadüf edecektir.

Kitap, Kurtuluş Savaşı'nın nedenleri ve sonuçlarını, Osmanlı devrinin son bulması sürecinden başlayarak Lozan Antlaşması'nın önemini, çok partili hayata geçiş süreci gibi dönemin kritik olaylarını inceliyor. Ayrıca, Cumhuriyet dönemindeki eğitim, hukuk ve ekonomi alanlarındaki reformlar ve bu reformların toplumsal yapısı üzerindeki etkileri detaylı bir şekilde anlatılıyor. Ortaylı bu konuları anlatırken, sunduğu anlaşılır ve özenle seçildiği belli olan görsellerle de resmen tarihe tanıklık etmemizi sağlıyor. Bu tutum, bir başlık verip konuyu uzun uzadıya anlatmak yerine iki üç sayfada bir başlık yenileyerek anlatması, ilgili konuyu toparlaması ve ana hatlarıyla bir portre çizmesi anlamında önemlidir. Ortaylı aynı zamanda, dönemin uluslararası ilişkiler bağlamını da göz ardı etmiyor. Batı ile ilişkiler, dış politika stratejileri ve dönemin küresel siyasetinde Türkiye'nin etkileri gibi konular da kitapta kısa ve öz şekilde anlatılıyor. Ortaylı, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki iç ve dış politika dinamiklerini, o dönemin şartları ve zorlukları ekseninde değerlendiriyor.

Kitap genel olarak, Türkiye Cumhuriyeti'nin nasıl kurulduğundan; Atatürk'ün çocukluk ve gençlik sürecinden; nadir kitaplarda bulunabilecek olan, Zübeyde Hanım'ın etkisinden; Atatürk'ün ilgi alanlarından ve II. Abdülhamid'in o dönemdeki etkilerinden bahsediyor. Ortaylı; Balkan Savaşlarını, I. Dünya Savaşı'nı ve devamında süregelen savaşları konu edinerek okura cephe hazzını yaşıyor.

Cumhuriyet'in doğuş ve kuruluş sürecini kavramada, eleştirel yönleri olsa da kitabın başarısından söz edebiliriz. Ortaylı, 37. bölümde kullandığı sert ifadelerle bir sitemde bulunarak, bana göre doğru bir tutum sergilemiştir. Konuya ‘*Kendi yarım dünyamızda satranç oynar gibi, amatör tarihçi tavırlarla bu insanları ve o dünyayı değerlendirmeye hakkımız yoktur*’ ifadesiyle noktayı koymuştur. Son sözleri ise Atatürk'ün kökeni ve özü hakkındadır. Yani kitaba onunla başlayıp kitabı yine onunla sonlandırıyor.

İlber Ortaylı'nın bu eseri, hem tarih meraklılarının faydalanabileceği hem de akademik çalışmalarda kullanılacak kadar zengin, kısa ve özgün bir içeriğe sahiptir. Tarihe meraklı olan veya olmayan herkesin okuması gereken bir kitap olduğunu düşünüyorum.